

מעדני יום טוב

ביאורים ופנינים יקרים בעניני
חג השבועות

רשימת המקורות

פתח דבר

זמן מתן תורתנו

"וירד ה' על הר סיני" – ע"פ לקוטי שיחות חכ"ג עמ' 27 ואילך, ח"ד עמ' 1092 אילך, ועוד

פנינים בעיני החג

עיונים וביאורים קצרים

שתי הלחם – יש מהם לאישים – אגרות קודש ח"א אגרת קסג, ע"ש בארוכה / החילוק בין שעבוד לעבדות – ע"פ לקוטי שיחות חכ"ו עמ' 124 ואילך

דרוש ואגדה

הקשר בין בניית מזבח למתן תורה – ע"פ לקוטי שיחות חכ"ח עמ' 20 ואילך / מדוע ישנו ישראל לפני קבלת התורה? – ע"פ לקוטי שיחות ח"ד עמ' 1024 ואילך / החילוק בין קבלת התורה בזמן מ"ת לקבלתה אח"כ – ע"פ לקוטי שיחות חכ"ו עמ' 424 / עשרת הדברות – גם בעת העסק בעניני הרשות – ע"פ לקוטי שיחות ח"א עמ' 148 ואילך / החילוק בין "על לאו לאו" ו"על לאו הן" – ע"פ לקוטי שיחות ח"ו עמ' 124 ואילך / מדוע "אנכי" – לשון מצרי" – ע"פ לקוטי שיחות ח"ג עמ' 892 ואילך / מדוע "לא הי' לו בת קול"? – ע"פ לקוטי שיחות ח"ד עמ' 1092 ואילך / החילוק בין "ירושה" "מכר" ו"מתנה" – עיון בארוכה לקוטי שיחות ח"ג עמ' 115 ואילך

הוראות בעבודת ה'

ההוראה מזה שגם לא תחמוד ולא תרצח הם מעשרת הדברות – רשימות חוברת קמו / החילוק בין עבודת העומר לעבודת שתי הלחם – ע"פ לקוטי שיחות חל"ב עמ' 134 ואילך / החיבור בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה – ע"פ לקוטי שיחות חל"ב עמ' 137 ואילך / קבלת התורה בשמחה ובפנימיות – ע"פ תורת מנחם ח"ג עמ' 142 ואילך

חידושי סוגיות

הטעם דאיסור טבילת גר בשבת לא הי' שייך בגירות ישראל במ"ת – ע"פ לקוטי שיחות חל"ג עמ' 26 ואילך

בעזה"ת.

לקראת זמן מתן תורתנו, חג השבועות הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'מעדני יום טוב' אשר בו נלקטו חדושים וביאורים נבחרים מתורת הגאון האלקי, רבן של כל בני הגולה, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א, בעניני חג השבועות.

ביום א' דחג השבועות הוא יום ההסתלקות וההילולא של מרן אור שבעת הימים רבינו ישראל בעל שם טוב זי"ע ועכ"א. בקובץ זה מבוארים ענינים רבים באורה המופלא של תורת החסידות, אשר זכינו לגילוי' ופרסומה ע"י כ"ק הבעש"ט זי"ע.

תקוותנו אשר עת רצון וסגולה זה יעורר רבים מאחב"י להוסיף אומץ ומשנה תוקף בלימוד תורת הבעש"ט ותלמידיו הק' לדורותיהם.

*

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו ברשימת המקורות שבסוף הקונטרס), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

*

תפילותינו לבורא עולם, שישמע קול תחינת עמו, ויחיש ביאת גואלנו, וזכות הוספה זו בלימוד תורת החסידות תעמוד לנו, כהבטחת מלך המשיח למורנו הבעש"ט (כתר שם טוב בתחלתו) אשר "לכשיפוצו מעינותיך חוצה" אזי "קאתי מר", במהרה בימינו, אמן.

בברכת התורה,
מכון אור החסידות

ימי ההגבלה, תשע"ג

הקדימו נעשה לנשמע⁴⁵ – וע"פ הנ"ל י"ל, שאמירת נעשה ונשמע אין בזה תורת "קבלת מצוות", וקבלת המצוות דישאל היתה בשעת עשה"ד, ואז הי' זה באופן ד"כפה עליהם הר כגיגית".

וזהו גם הביאור בשיטת ריכר"י הנ"ל, שטבילתם לשם גירות היתה ביום השבת – כי מעשה טבילה זו של בני"א לא היתה בו חלות כניסה לברית, כיון שעדיין לא היתה קבלת מצוות, והכניסה לברית בפועל וחלות הגירות נפעלה אח"כ ע"י מעשה הקב"ה⁴⁶ (באמירת עשה"ד כנ"ל), שאז היתה קבלת תומ"צ ע"י ישראל⁴⁷.

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני תרי צנתרי דדהבא, לומדי ותמכי אורייתא,
ורדפי צדקה וחסד, ראשונים לכל דבר שבקדושה

ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה

והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו

זאיאנץ

ס. פאולו ברזיל

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו,
תמיד כל הימים

צוות העריכה וההגהה:
[ע"פ סדר הא"ב]

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב ראובן זאיאנץ,
הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריונוב, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב ישראל ארי' ליב רבינוביץ',
הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

יוצא לאור על ידי

מכון אור החסידות

ארץ הקודש United States
ת.ד. 2033 1469 President st.
כפר חב"ד 72915 Brooklyn, NY
טלפון: 03-960-4832 11213
פקס: 03-960-7370 718-473-3924

נדפס באדיבות:

The Print House
538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237
718-628-6700

45) כשיטת הש"ס (שבת שם) שאמירת נעשה ונשמע (שבס"פ משפטים) היתה ביום חמישי בחודש (כבנין המזבח כו'), כהדיעות שהובאו לעיל הערה 5.

46) ומובן שאין מקום להקשות למה נתן הקב"ה את התורה ביום השבת (באופן שגמר גירותם של ישראל הי' בשבת). ועיין תו"א ויקהל (פז, ג ואילך), השייכות דשבת ותורה. המשך תרס"ו ע' רלט. ועוד.

47) ועיי"ע בלקו"ש חל"ג ע' 23 ואילך – מקור נחמד מדברי המדרש לזה שהגירות דמ"ת נפעלה רק בעת עשרת הדברות. ועפ"ז מפלפל במה דאשכחן בדברי המפרשים דברים הסותרים לכאורה בענין הזמן שיצאו מגדר בני נח ונכנסו בגדר ישראל. עיי"ש בארוכה.

תוכן העניינים

זמן מתן תורתנו

"וירד ה' על הר סיני".....ה
יבאר הטעם דבחג השבועות "הכל מודים דבעינן לכס" / יקדים הא ד"מימיהם של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם" / יבאר דהחידוש שבמ"ת הוא חיבור עליונים ותחתונים ויוכיח דהקדושה חודרת בחפצים הגשמיים / יבאר דזהו מה שיתגלה לעתיד-לבוא

פנינים בעניני החג

עיונים וביאורים קצרים יא
שתי הלחם - יש מהם לאישים / החילוק בין שעבוד לעבודות

דרוש ואגדה יג
הקשר בין בניית מזבח למתן תורה / מדוע ישנו ישראל לפני קבלת התורה? / החילוק בין קבלת התורה בזמן מ"ת לקבלתה אח"כ / עשרת הדברות - גם בעת העסק בעניני הרשות / החילוק בין "על לאו לאו" ו"על לאו הן" / מדוע "אנכי - לשון מצרי"? / מדוע "לא ה' לו בת קול"? / החילוק בין "ירושה" "מכר" ו"מתנה"

הוראות בעבודת ה' יח
ההוראה מזה שגם לא תחמוד ולא תרצח הם מעשרת הדברות / החילוק בין עבודת העומר לעבודת שתי הלחם / החיבור בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה / קבלת התורה בשמחה ובפנימיות

חידושי סוגיות

הטעם דאיסור טבילת גר בשבת לא ה' שייך בגירות ישראל במ"ת כב
יוכיח דאיכא למ"ד דטבילת ישראל היתה בשבת / יפלפל באיסור טבילת גר שבת – דלכאורה איתא שפיר גם בטבילת ישראל קודם קבלת התורה / יחדש יסוד בגדר דין "קבלת מצוות" דגר, ועפ"ז יחלק שפיר בין גיור לדורות לכניסת האומה לגדר ישראל בעת מ"ת

מעדני יו"ט

כט

שנצטוו עליהם, ועד"ז אינו דומה כלל חומר הציווים שנצטוו ישראל ע"י משה לפני מ"ת, לחומר הציוויים לאחרי מ"ת, שאז שמעו את עשה"ד מפי הגבורה⁴² [כדברי הרמב"ם (פיהמ"ש חולין ספ"ז)⁴³ "שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום אין אנו עושין אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו ע"ה . . מסיני" – ולא מפני "שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו", דאף שגם אלה היו ציוויי הקב"ה לנביאים, מ"מ, אינו דומה כלל לציוויי הקב"ה בסיני], לכן, כל ענין של קבלת מצוות קודם שמיעת עשה"ד מפי הגבורה, אין להחשיבו כ"קבלת מצוות" שלאחרי מ"ת, דקודם שהי' התוקף דתומ"צ שלאחרי מ"ת (שהם "מפי הגבורה") בעולם, לא שייך שתהי' ע"ז קבלה (אמיתית), דהוי דבר שלא בא לעולם (ואין להם מושג בסוג ציוויים כאלה³⁹).

[ואע"פ שהודעת (שכר) המצוות ועונשן אינה מעכבת⁴⁴ – יש לחלק בין ההודעה לאחרי שכבר ניתנה תורה ומצוות לישראל ושייך שידע אותם, אלא שב"ד לא הודיעו שכר מצות ועונשן לגר זה הבא להתגייר (ובפרט שבזה י"ל שכיון שבא להתגייר, סמכינן שחקר ודרש ויודע מעצמו טיבן של המצוות שיתחייב בהן כשיתגייר); אבל קודם שניתנה תורה, כשעדיין אין מציאות של תומ"צ (בתוקף שלאחרי מ"ת) בעולם, הרי לא שייך על זה גדר של "קבלה", כיון שהוא דבר שלא בא לעולם, כנ"ל].

ועפ"ז יתוסף ביאור בשיטת המפרשים (הנ"ל ס"א), שכל פרשה זו (דס"פ משפטים) לאחרי מ"ת נאמרה – שלכאורה, זמן המתאים לקבלת מצות הוא קודם נתינת התורה (שכאשר יסכימו לקבל עליהם עול מצוות תינתן להם התורה). וע"פ הנ"ל מובן, שאדרבה, היא הנותנת: כיון שתוכן הפרשה הוא כריתת ברית על קיום התומ"צ, ס"ל שענין זה אפשרי רק אחרי מ"ת ושמיעת עשה"ד מפי הגבורה, משא"כ לפני כן לא יתכן ברית על תומ"צ, שהן בגדר דבר שלא בא לעולם (כיון שכל מה שידעו ונצטוו לפני מ"ת, אינו כלל באותו הגדר של המצוות שלאחרי מ"ת).

ולכן מסתבר לומר, שעיקר ענין קבלת מצוות (שעל ידה נכנסו ישראל לברית) הי' בעת שמיעת עשה"ד, שאז הודיע הקב"ה ייחוד השם ואיסור ע"ז – אנכי ולא יהי' לך [עם עונשם – "אל קנא גו" (יתרו כ, ה)] ואיסור שבת ועוד מהחמורות (שהם בעונש מיתה), וגם מהקלות. ועפ"ז מתורצת בפשיטות קושיית התוס' (שבת פח, א ד"ה כפה) במחז"ל (שבת סו) ש"כפה עליהם את ההר כגיגית" (ולכן "מכאן מודעה רבה לאורייתא" (שבת סו), שיש לישראל תשובה ע"ז שלא קיימו התורה, "שקבלוה באונס" (רש"י שם)), והרי "כבר

42) ואף שהודיע להם "עונשין" (שבת פז, סע"א (פרש"י יתרו יט, ג). וראה חדא"ג מהרש"א שם, וזהו לפי שצריכים להודיע לגר עונשן של מצות) – אינו דומה לרגש חומרת המצות לאחרי ששמעו עשה"ד מפי הגבורה. ולהעיר מסה"מ תש"י (ע' 242), דאע"פ שמשם רבינו ידע ושיער

ה"חרדה" שתהי' במ"ת, מ"מ, לא הי' בערך כלל להחרדה כפי שהיתה ב90על.
43) וראה לקו"ש ח"ח ע' 49 והערה 6 שם. ועוד.
44) נסמן לעיל הערה 30.

ה

יוסיף לפלפל בהא דקבלת מצוות דישראל לא היתה עד מ"ת עצמו מפי הנבורה

והסברת הענין, דכל גדר קבלת מצוות לא הי' אצל ישראל עד מתן תורה עצמו. ובהקדים, דבפירוש הכתוב (משפטים שם, ג) "ויספר (משה) לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה", כתב רש"י (ע"פ המכילתא (יתרו יט, י (בפירוש "ספר הברית" – משפטים שם, ז³⁵) דקאי על מצות פרישה והגבלה, ז' מצות שנצטוו בני נח, ומצות שניתנו במרה (שבת כבוד אב ואם פרה אדומה ודינין (רש"י שם³⁶), ועד"ז בפסוק (שם, ז³⁷) "ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע", פרש"י ש"ספר הברית" היינו "מבראשית ועד מתן תורה ומצוות שנצטו במרה". והנה קבלת ז' מצוות בני נח בודאי אינה בגדר קבלת מצות דישראל (תרי"ג מצוות), ואפילו קבלת מצוות שנצטוו במרה צ"ע אם די' להחשב קבלת מצוות. כי אע"פ שאין צריכים להודיע לגר כל תרי"ג מצוות (ודי להודיעו "עיקרי הדת שהוא ייחוד השם ואיסור עבודה זרה . . . מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות" (לשון הרמב"ם הל' איסור"ב פי"ד ה"ב. שו"ע יו"ד שם ס"ב³⁸) – הרי חייב לקבל עליו כל מצוות התורה, דאם קיבל עליו כל התורה כולה חוץ מדבר א' אינו גר (בכורות ל, ב. רמב"ם שם ה"ח) – וא"כ גם במרה בקבלת מצות שנצטוו במרה אין כאן קבלת כל התורה. ועצ"ע.

ונראה לומר, שגם לפי פשוטות סוגיית הש"ס (שבת פח, א)³⁹ שאמירת נעשה ונשמע היתה קבלת כל התורה כולה (שקבלו אותה קודם ששמעו אותה, הקדמת נעשה לנשמע) – א"א להחשיב אמירה זו שקודם מ"ת גדר של קבלת מצוות (הנצרך לגירות). ובהקדם הטעם לסדר קבלת גירות לדורות, שצריכים להודיע אותו "מקצת מצוות חמורות . . . ומודיעין אותו עונשן של מצוות" (יבמות מז, א. רמב"ם, טושו"ע הנ"ל בחצע"ג), שהצורך בהודעה זו הוא בפשוטות, (גם) לפי שאם לא נודיע אותו מקצת החמורות, וכן עונשן של מצוות, חסר בקבלת מצות שלו⁴⁰ (שיתכן שכשיוודע ע"ד המצוות החמורות או עונשן יתחרט כו'⁴¹). ועד"ז י"ל בעניננו, דכל זמן שלא ניתנה תורה בסיני מפי הגבורה, א"א להיות קבלה על מצוות שלאחרי מ"ת. דכיון שהמצוות שלפנ"ז אינם בגדר של המצוות שלאחרי מ"ת, וכמובן, שאינה דומה כלל חומרת המצוות שקיימו האבות מעצמם, לחומרת המצוות לאחרי

35) וראה רש"י שם (ושם, ד)). – אלא שרש"י בפ' משפטים צירף ב' דיעות שבמכילתא שם. ונת' בארוכה בלקו"ש חכ"א ע' 138 ואילך.

36) וראה רש"י בשלח טו, כה. וכבר האריכו במפרשי רש"י. ואכ"מ.

37) וראה בארוכה לקו"ש שם.

38) ובטור שם השמיט התחלת הלשון "עיקרי הדת שהוא ייחוד השם ואיסור ע"ז".

39) ולהעיר, שגם לפרש"י עה"ת, אמירת ישראל (יתרו יט, ח) "כל אשר דבר ה' נעשה", היתה בפשוטות קבלה על "שמירת התורה" (רש"י שם, ה).

40) ראה רש"י יבמות שם ע"ב (ד"ה ומודיעין) – אלא דשם קאי בהודעה בשעת טבילה.

41) ראה ב"י יו"ד שם (ד"ה כשבא) בשם הסמ"ג ובש"ך שם סק"ג. ובגמ' שם "דאי פריש כו". ואכ"מ.

זמן מתן תורתנו

למהותו של יום

"וירד ה' על הר סיני"

יבאר הטעם דבחג השבועות "הכל מודים דבעינן לכס" / יקדים הא ד"מימיהם של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם" / יבאר דהחידוש שבמ"ת הוא חיבור עליונים ותחתונים ויוכיח דהקדושה חודרת בחפצים הגשמיים / יבאר דזהו מה שיתגלה לעתיד לבוא

חג השבועות הוא הזמן שבו ניתנה תורתנו הק' לישראל במעמד הר סיני, בששה לחודש סיון בשנה הראשונה לצאתם ממצרים. ומני אז חוגגים עם בני ישראל מדי שנה בשנה את יום לידת עם ישראל, אשר בו בחר בנו ה' להיות לו לעם סגולה מכל העמים, "היום הזה נהיית לעם".

ואמנם תורתנו תורת אמת, נצחית היא. ציון היום הזה אינו רק 'זכר' למעמד הר סיני שאירע פעם, בזמן הזה, אלא ענין נצחי הוא: בכל שנה ושנה – מבואר בתורת החסידות – מתגלים ומאירים ביום זה אותם האורות והגילויים שהאירו ונתגלו בשעת מתן-תורה. כל מה שנפעל וכל מה שנתחדש אז, חוזר על עצמו בכל שנה ושנה מחדש. לזאת מובן, דחג-השבועות זמן מסוגל הוא ביותר ל'קבלת' עניני תורה ומצוותיה מחדש. ולא עוד אלא עת רצון גדול הוא למעלה, וכדבריו הנפלאים של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע בזה (במכתבו ששיגר לקראת חג – נעתק ב'היום-יום' לימי ג-ד סיון):

חג השבועות הוא עת רצון למעלה, והשם יתברך מטריד את המקטרג על עם ישראל, בדוגמת המדרתו בשעת התקיעות בראש השנה ויום הקדוש דצום כיפורים. וממילא הוא זמן המוכשר לעשות הכל למוכת לימוד התורה והעבודה ביראת שמים, וכן להתעסק בתשובה בהנוגע לתורה באין מפריע משמן המקטרג.

והנה לאחר ההתבוננות בעוצם גודל קדושת היום, מתעוררת שאלה פשוטה: כאשר מעיינים ומתבוננים בדברי חז"ל, בסוגיית הגמרא (פסחים סח, ב) הדנה באופן הנהגת האדם ביו"ט, כמה מוזמן היו"ט על האדם להקדיש "לה" וכמה מהזמן הוא "לכם", לצרכיו הגשמיים. דהנה בעוד שבשאר ימים – טובים מציינו חילוקי-דעות בזה, הרי שלגבי חג-השבועות איתא בגמרא ד"הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם" הואיל ו"יום שניתנה בו תורה הוא". ובפירוש רש"י שם: "דבעינן נמי לכם – שישמח בו במאכל ומשתה להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו".

והנה אף שבפועל נפסקה הלכה דגם בשאר חגים ומועדים בעינן "חציו לכם" – עדיין קיים חילוק בין חג-השבועות לשאר הרגלים: בשאר יו"ט התירו תענית חלום, דהואיל ו"נפשו עגומה על חלומו, אם-כן התענית הוא עונג לו". אמנם בחג-השבועות, הואיל ו"הכל מודים . . דבעינן נמי לכם" – אסרו להתענות אפילו תענית חלום.

ולכאורה איפכא מסתברא: מועדי פסח וסוכות הלא ענינם הוא ישועה גשמית. בחג הפסח חוגגים אנו את החירות משעבוד וגלות מצרים, כאשר "וימררו את חייהם בעבודה קשה וגו'", ובעבודת פרך המשברת את הגוף ומפרכתו. וכן חג הסוכות זכרון הוא למה ש"בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים" – שהקיף השי"ת את בני-ישראל בענני הכבוד לצל, והגין עליהם לבל יכה בהם שרב ושמש. ואעפ"כ לא החמירו כל-כך חכמינו ז"ל במועדים אלו, בציון היום דוקא בעניינים הגשמיים, והתירו להתענות בהם תענית חלום.

ואילו בחג השבועות, שנקבע לציין את היום שבו ניתנה תורה לישראל, שכל כולו הוא חסד רוחני, מתקבל ה' על הדעת שראוי להקדישו "לה" יותר מאשר "לכם". ולמרבח הפליאה הנה דוקא בו מודגש ציון היום בעניינים הגשמיים, ועד כדי כך שהחמירו חכמינו ואסרו להתענות בו אפילו תענית חלום, למרות שהותרה בשבתות ושאר מועדי השנה ? !

ולהבין זאת, יש לעיין בחידושו המיוחד של מתן-תורה, המשתקף גם באופן ציון היום לדורות הבאים אחריו, כולל גם – חגיגת היום בעניינים הגשמיים יותר מבשאר מועדי השנה.

והנה כפי שמובן מפשטות הביטוי "זמן מתן תורתנו" – אפשר לטעות שלפני אותו היום לא היתה התורה קיימת בעולם, עד שזכינו ובאותו היום ניתנה תורה לישראל. אמנם כאשר מעיינים בש"ס ומדרשי חז"ל רואים בעליל, שגם לפני שניתנה התורה ב"זמן מתן תורתנו", היתה התורה בעולם, ולא עוד אלא שאבותינו למדו בה, ואף קיימו את המצוות המופיעות בה.

וכפי שמצינו במחז"ל אודות אדם-הראשון, וכן גבי נח (שלמד תורה, ולכן כשהכניס את הבהמות לתיבה, ידע להבחין בין הטהורה לטמאה). ובמיוחד אודות האבות, עליהם נאמר בגמרא (יומא כח, ב. קידושין פב, א), "מימיהם של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם אברהם

כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה" יש חלות הגירות במילה וטבילה³¹, משא"כ אם לא הקדים קבלת עול תורה ומצוות, אין כאן מעשה גירות.

ומעתה יש לומר, שחלוקה הגירות דבני ישראל בעת מ"ת מגירות שלאחרי מ"ת. דלאחרי מ"ת, שג' הדברים באים לאחרי קבלת מצוות, הרי הם מכניסים אותו בפועל לברית ועושים אותו גר; משא"כ בגירות בני" במתן תורה, שקודם מ"ת (אמירת עשה"ד) עדיין לא היתה אצלם קבלת מצוות³² – הרי ע"י טבילתם והרצאת הדמים עדיין לא נכנסו לברית בפועל, ולא נגמרה גירותם עד אמירת עשה"ד, שאז היתה קבלת מצוות שלהם (כדלקמן ס"ה). ומה שאמר הש"ס שאבותינו "לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם", אין הכוונה בזה, שתיכף לאחרי עשיית ג' דברים הללו נכנסו לברית, אלא שבשביל כניסתם לברית היו צריכים לג' דברים אלה (ובלעדם לא היתה קבלת מצוות שלהם מועלת להכנס לברית), ולכן למדין מזה לדורות ש"לא יכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים" (לשון הש"ס כריתות שם); אבל הגירות אז וכניסה לברית בפועל נעשתה בעת מ"ת גופא.

ומעתה יתבאר היטב גם הטעם שלא ה' אז איסור לטבול ביום השבת לשם גירות – דרך בגירות שלאחרי מ"ת, כשהטבילה גומרת הגירות ועל ידה נכנסים בפועל לברית, נאסרה משום "תקוני גברא"³³; משא"כ בטבילת ישראל קודם מ"ת, שלא נגמרה הגירות על ידה, אין לאסור טבילה זו בשבת משום "תקוני גברא". וגם לטעם הרמב"ם (הנ"ל ס"ג) – שאין מטבילין גר בשבת כי "הדבר צריך ב"ד" – הא דבר זה אינו שייך בגירות בני" בעת מ"ת, כי רק בגירות שלאחרי מ"ת, כשהמילה וטבילה כו' באות לאחרי קבלת מצוות והן פועלות הגירות וגומרות אותה, ה"ה בגדר "משפט" שצריך ב"ד; משא"כ בגירות בני" במ"ת, כיון שע"י הטבילה (והרצאת דמים) עדיין לא היתה חלות הגירות, אין הטבילה (והרצאת דמים) בגדר "משפט" שצריך ב"ד³⁴.

31 אסורה בשבת, כיון שלכתחילה צ"ל הטבילה אחרי המילה [והרצאת דמים בכלל אינה מעכבת עצם הגירות, כ"א רק לענין אכילת קדשים – ראה בארוכה לקו"ש חכ"ו ע' 160 ואילך. וש"נ].

32 כמובן מהנסמן לעיל הערה 31, שקבלת מצוות נחשבת "התחלת דין" (וגוף הדבר) וטבילה גמור דין – משא"כ במ"ת שלא היתה הטבילה בגדר התחלת דין (כיון שעדיין חסר קבלת מצוות שהיא "גוף הדבר"), וכ"ש שאינו גמור דין. – וראה קרן אורה ליבמות שם.

31 ראה נ"כ הטושו"ע יו"ד שם (בדין אם טבילה בלילה פסולה בדיעבד) – דקבלת מצוות נחשבת התחלת דין (כי זהו "גוף הדבר" – ט"ז שם), וטבילה – "גמר דין".

32 דאף שאמרו "כל אשר דבר ה' נעשה . . נעשה ונשמע" (יתרו יט, ח. משפטים כד, ג. שם, ז), אין אמירה זו נחשבת כמעשה קבלת מצוות לענין המצוות שלאחרי מ"ת, כדלקמן סעיף ה.

33 ויש להוסיף, שגם להדיעות שאין הסדר (דמילה לפני טבילה) מעכב – מ"מ מובן, שגם הטבילה שלפני המילה (שאו אינה גומרת הגירות)

ובאמת דגם את"ל כמ"ד דאיסורו אינו אלא שבות דרבנן עדיין יש דוחק בדבר, כי לא מסתבר לומר, שכניסת ישראל לברית תהי' ע"י מעשה (הפכי) שיש בו סרך איסור, איזה שהוא (אפילו איסור שבות), שהרי זה כמו דבר והיפוכו. ומה גם שזוהי גירות דכל עם ישראל, ומגירות זו למדין לגירות דכל הדורות כנ"ל בריש הדברים²⁷.

[ואע"פ שהמדובר באיסור שאינו אלא גזירה דרבנן – הרי אמרו חז"ל (יומא כח, ב) (משנה סוף קידושין)) "קיים אברהם אבינו כל התורה כולה . . אפילו עירובי תבשילין" ("שאינו . . אלא תקנת סופרים שעתידין לתקן" (רש"י יומא שם)), ובפרש"י עה"ת (תולדות כו, ה) כתב שאברהם הי' נזהר גם ב"שבות לשבת" ומזה מובן, שעצם מעשה השבות (גם קודם גזירה זו, קודם מ"ת) יש בו גנאי (סרך איסור?)²⁸].

ד

יחדש יסוד דקבלת מצוות אינה תנאי בכניסה לגדר ישראל אלא היא הכניסה, ועפ"ז מיישב שפיר דכמ"ת לא הי' שייך במעשה הטבילה טעמי האיסור

והנראה לומר בכל זה דיסוד גדול יש כאן בהגדרת גירות. ובהקדם מה שיש לדייק במאמר הש"ס שהכניסה לברית היא "במילה וטבילה והרצאת דם", דלכאורה אמאי לא מנו גם קבלת מצוות, שהיא ענין עיקרי בגירות, ואדרבה, זהו עיקר הגירות, כמו שנפסק להלכה בשו"ע (טושו"ע י"ד שם ס"ג)²⁹ שאם לא היתה קבלת מצוות בפני שלשה (וביום) מעכבת (משא"כ הטבילה, שלכמה דיעות (ראה ב' הדעות בטושו"ע שם) אינה מעכבת אם לא היתה בפני ג'). אך הביאור בזה – פשוט. דקבלת מצוות אינה (רק) א' מהדברים המכניסים את האדם לברית, אלא היא היא (חלק מ)הברית עצמה, וכדיוק לשון הרמב"ם הנ"ל "בשלשה דברים נכנסו ישראל לברית . . וכן לדורות כשירצה הגוי להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן". הרי, שהענין ד"יקבל עליו עול תורה" הוא חלק מהרצון "להכנס לברית". ומזה מובן בפשטות למה לא נמנית קבלת מצוות בין תנאי הגירות, כי כשאין קבלת מצוות, אין זה חסרון בתנאי הגירות, אלא אין כאן גירות³⁰, ורק לאחר שרוצה "להכנס ולהסתופף תחת

30) וראה שו"ת חמדת שלמה חיו"ד סכ"ט אות כא ואילך (צויין בפתחי תשובה ביו"ד שם סק"ט), דרך הודעת (שכר) המצות ועונשן אינה מעכבת בדיעבד (ראה רמב"ם שם הי"ז. שו"ע שם סי"ב. ועוד), אבל קבלת מצות מעכבת. ע"ש באורך. [וכבר האריכו בגדר גר קטן שמתבלין אותו על דעת ב"ד (כתובות יא, א. וראה ריטב"א ושיטה ישנה (בשטמ"ק) שם). ואכ"מ].

27) ולהעיר מסברת המפרשים (גליוני הש"ס (להר"י ענגל) לשבת כא, ב. ועוד), ש"חינוך" צ"ל בטהרה גמורה לא בדחיית טומאה כו' (ומביא שם כמה דוגמאות לזה).

28) להעיר מחי' חת"ס שם, דלדעת הסמ"ג דמרע"ה גזר על הזאה בשבת, גם הא דאין מטבילין גר בשבת הוא בכלל זה. ע"ש.

29) וראה ט"ז שם (סק"ט) "שזהו גוף הדבר". וראה לקמן בפנים.

זקן ויושב בישיבה היה יצחק זקן ויושב בישיבה היה יעקב זקן ויושב בישיבה היה . . קיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה". וכיוצא בזה כתב החיד"א בספרו 'מדבר קדמות' בתחלתו (בשם ר' יהודה החסיד) אודות כל שלושת האבות: "אבות העולם אברהם יצחק ויעקב ראו זה את זה ט"ו שנים, ולמדו התורה ביחד בכל יום ובכל לילה ט"ו שעות".

אלא שבהכרח לומר, שאם – כי למדו אבותינו את התורה טרם שניתנה על הר סיני, קיים חילוק יסודי בין לימוד התורה (ובעקבותיו גם – קיום המצוות) שלפני מתן תורה, ללימוד התורה (וקיום המצוות) מאז היום שבו ניתנה תורה לישראל, עד שניתן לקבוע את מעמד הר-סיני דוקא כ"זמן מתן תורתנו". וחילוק זה הוא לא רק מצד האדם הלומד, אלא גם מצד השפעתו בעולם. שכן מהמטרות העיקריות של קיום התומ"צ היא (לא רק לצרף בהם את הבריות, כי-אם גם) לברר ולזכך את העולם, ולעשותו "דירה לו יתברך בתחתונים".

באותה שעה שנשמע "אנכי ה' אלקיך" מפי הגבורה, החלה גם תקופה חדשה ביחס והשניכות שבין השמים והארץ – הרוחני והגשמי. וכמדרש הידוע (שמות-רבה יב, ד; תנחומא וארא 10): "משל למה הדבר דומה, למלך שגזר ואמר בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי. כך כשברא הקב"ה את העולם, גזר ואמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. כשביקש ליתן התורה בטל גזירה ראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים, ואני המתחיל שנאמר (שמות יט, כ) וירד ה' על הר סיני, ואל משה אמר עלה אל ה'".

כלומר: מאז בריאת העולם עד הזמן שבו ניתנה התורה, היתה קיימת מחיצה המבדלת בין רוחניות וגשמיות, המעכבת את האחד מלהתערב בתחומו של השני. ומכיון שכן, כל עוד שלא הוסרה המחיצה המפסקת ביניהם, לא הי' באפשרות האדם להוריד ולהמשיך את הקדושה ("עליונים") לעולם ("תחתונים"), ועי"ז להחדיר את קדושת המצוה בחפץ שהשתמש לקיים בו מצוה. ולכן לא קיימו האבות את רובם ככולם של מצוות התורה בגשמיות, באותה צורה שנתחדשה במתן-תורה, כי אם בכוונות ויחודים רוחניים בעולמות עליונים.

עוד זאת, דגם חפצי העולם היחידים שהשתמשו עמהם האבות לקיום מצוה – לא נשתנו במהותם מכפי שהיו לפני שנתקיימה בהם המצוה, שכן אז לא הי' ביכלתו של העולם הגשמי לקלוט ולקבל בפנימיות את קדושת המצוה טרם שניתנה התורה ונתבטלה הגזירה.

נמצינו למדים, שאכן למדו וקיימו האבות את התורה קודם שניתנה, אבל בעת מתן-תורה ניתנה לישראל בחינה ודרגא בתורה שלא היתה קיימת לפני כן בעולם. וכדאי

בגמ' שבת (קה, א) שתיבת "אנכי" הפותחת את עשרת הדברות, היא ראשי התיבות "א'נא נ'פשי כ'תבית י'הבית". וידוע הפירוש בזה, אשר בשעת מתן-תורה הכניס הקב"ה כביכול את עצמותו הבלתי מוגבלת לתוך ההגבלות והגדרים של התורה. ומצד כח אלקי זה ניתנה לישראל האפשרות והכוח לחדור בגשמיות העולם בכח התורה והמצוות, ולהעלות את העולם וכל אשר בו לקדושה. לא כן האבות בקיימם המצוות קודם מתן תורה, שלא ניתן להם כח זה ועדיין היתה הגזירה קיימת.

ומעתה יובן היטב מה שהדגישו חז"ל כ"כ בחג השבועות את ה"נמי לכם", שכן עיקר החידוש במתן תורה היה, שמאז ניתנה לאדם אפשרות לפעול גם בגשמיות העולם, לחדור בה קדושת המצוה, ולקשר את העולם וכל הנמצא בו לאלקות. ולכן מצאו חז"ל לנכון לקבוע, שבו בחד עם הצורך להקדיש את היום לענינים רוחניים עקב גודל קדושת היום, יש לתת ביטוי לחג גם בגשמיות העולם. זאת בגלל היכולת שניתנה לנו (שהיא גם חובה המוטלת עלינו) לנצל את החפצים הגשמיים של העולם, את ה"לכם", למטרת קיום התורה והמצוות. לקדש את הגשם ואת החומר ולהעלותם לאלקות, ולעשות את העולם "דירה לו יתברך", שכ"ז החל כמשנת"ל, בעת מעמד הר סיני.

והנה נקודה זו, שמאז מתן-תורה ניתנה האפשרות לחדור את גשמיות העולם עם קדושת התורה, אינה משימה פלאית שניתנה ליחידי סגולה בלבד, אלא אפשרות פשוטה היא זו, ובהישג יד של כל אחד ואחת מישראל היא. ואפשרות זו חוזרת על עצמה כל פעם שלומדים תורה ומקיימים מצוות, מאז מתן-תורה עד לימינו אלה: מאז הוסרה המחיצה בין "עליונים" ו"תחתונים", כבר אין ביכולת גשמיות העולם לעמוד מנגד ולהסתיר את השפעת והחדרת הקדושה בו. וכפי שהי' בעת מתן-תורה עצמו, שההשפעה האדירה של מעמד הר סיני היתה ניכרת גם בגשמיות וחומריות העולם, באופן פלאי ובצורה בולטת; וכמבואר במדרש (שמות-רבה כט, ט) "אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן: כשנתן הקב"ה את התורה צפור לא צווח, עוף לא פרח, שור לא געה, אופנים לא אפו, שרפים לא אמרו קדוש, הים לא נזדעזע, הבריות לא דברו, אלא העולם שותק ומחריש ויצא הקול אנכי ה' אלקיך". ובדוגמא כזאת הוא גם בזמננו זה כאשר יהודי לומד תורה ומקיים מצוות (וכמבואר בסה"ק על יסוד דברי הגמרא (ברכות כב, א) שבעת הלימוד, על האדם להרגיש את עצמו כבעת מתן-תורה):

בעת לימוד התורה, מקיף קול התורה לא רק את האדם עצמו כי-אם גם את קירות הבית בו הוא לומד. שכן, בדוגמת מתן-תורה, אין עיכוב ומעצור מול קול התורה, ולכן חודר הקול גם לתוך גשמיות וחומריות העולם ורישומו אינו זו משם לעולם, וכן הוא גם בעת התפילה וקיום המצות בחפצי העולם.

והזאה . . וכל אלו המעשים בו ביום נעשו", הרי מפורש ש"כל אלו המעשים" נעשו ביום השבת²⁰.

ג

יציע לתרץ הקושיא, דאיסור טבילת גר בשבת הוא רק משום שבות; וידחה דעריין אשכחן לחד מ"ד דהוי איסור דאורייתא, וגם לאירך מ"ד הוי דוחק

והנה לכאורה יש לתרץ הקושיא ע"פ העיון בגדר הך דינא דאין מטבילין בשבת. דאשכחן שהאיסור דטבילת גר ביום השבת אינו אלא שבות דרבנן, כי הנה שני טעמים נאמרו באיסור טבילת גירות בשבת: בגמ' (יבמות מו, ב) איתא משום ד"תקוני גברא בשבת לא מתקנינן"²¹, וברמב"ם (הל' איסור"ב שם ה"ו) כתב ד"הואיל והדבר (טבילת גר) צריך בית דין²² (יבמות שם בסוף העמוד) אין מטבילין אותו בשבת" (וכ"ה בשו"ע (יר"ד שם ס"ד)²³) – ושני הטעמים (תקוני גברא ואיסור לדון בשבת) הוו איסורי שבות מדרבנן. דהנה, גבי איסור "תיקוני גברא" הכי איתא בהדיא בחי' הריטב"א (יבמות שם) – דהיינו איסור שבות (והכי נמי משמע מדברי התוס' (שם ד"ה תקוני)); ואף גבי האיסור לדון בשבת אשכחן דהוא איסור מדברי סופרים – ראה משנה דביצה (לו, ב). וראה גם בב"ח (שצוין לעיל ס"א) בענייננו – טבילת גר בשבת.

איברא, דעדיין אשכחן למ"ד דאיסור טבילת גר בשבת הוא מן התורה. דהנה, בכתנות פסים על הנמוק"י (יבמות שם), נקט דלדעת תרומת הדשן (ש"ת סי' רסה)²⁴ אליבא דרש"י (שבת קו, א ד"ה מה לי) שמילה בשבת אסורה מפני המלאכה ד"תיקון כלי" (שהוא מכה בפטיש (ראה מנ"ח שם)), כיון שע"י המילה "נעשה הילד ישראל שלם" – אזי גם טבילת גר בשבת שהוא משום "תיקוני גברא" – אסורה מן התורה. ושוב נמצא להך מ"ד, דטבילת בני"א לשם גירות²⁵ הי' בה מלאכה דאורייתא²⁶.

20 ולהעיר ממדרש לקח טוב בפסוק שלאח"ז (יט, יא), שמעתיק לשון המכילתא (שם) "זה יום ששי שבו ניתנה התורה (ומוסף) ביום השבת", ומשמע קצת שמפרש כן במכילתא שם.

21 (יט, יא), שמעתיק לשון המכילתא (שם) "זה יום ששי שבו ניתנה התורה (ומוסף) ביום השבת", ומשמע קצת שמפרש כן במכילתא שם.

22 (יט, יא), שמעתיק לשון המכילתא (שם) "זה יום ששי שבו ניתנה התורה (ומוסף) ביום השבת", ומשמע קצת שמפרש כן במכילתא שם.

23 (יט, יא), שמעתיק לשון המכילתא (שם) "זה יום ששי שבו ניתנה התורה (ומוסף) ביום השבת", ומשמע קצת שמפרש כן במכילתא שם.

24 (יט, יא), שמעתיק לשון המכילתא (שם) "זה יום ששי שבו ניתנה התורה (ומוסף) ביום השבת", ומשמע קצת שמפרש כן במכילתא שם.

25 (יט, יא), שמעתיק לשון המכילתא (שם) "זה יום ששי שבו ניתנה התורה (ומוסף) ביום השבת", ומשמע קצת שמפרש כן במכילתא שם.

26 (יט, יא), שמעתיק לשון המכילתא (שם) "זה יום ששי שבו ניתנה התורה (ומוסף) ביום השבת", ומשמע קצת שמפרש כן במכילתא שם.

27 (יט, יא), שמעתיק לשון המכילתא (שם) "זה יום ששי שבו ניתנה התורה (ומוסף) ביום השבת", ומשמע קצת שמפרש כן במכילתא שם.

28 (יט, יא), שמעתיק לשון המכילתא (שם) "זה יום ששי שבו ניתנה התורה (ומוסף) ביום השבת", ומשמע קצת שמפרש כן במכילתא שם.

29 (יט, יא), שמעתיק לשון המכילתא (שם) "זה יום ששי שבו ניתנה התורה (ומוסף) ביום השבת", ומשמע קצת שמפרש כן במכילתא שם.

30 (יט, יא), שמעתיק לשון המכילתא (שם) "זה יום ששי שבו ניתנה התורה (ומוסף) ביום השבת", ומשמע קצת שמפרש כן במכילתא שם.

ובאמת, במרכבת המשנה על המכילתא (יתרו שם, ט'¹¹) כבר הקשה כעין זה בדעת ר' יוסי ב"ר יהודה, דצ"ע איך (בנה מזבח ו) הקריב קרבנות בשבת. ותירץ דריבר"י ס"ל דעולות תמיד היו ותמיד דוחה שבת¹². אמנם עדיין צ"ע בנוגע (לבנית מזבח¹³ ו) לטבילת (גירות) בני ישראל, שאין זה ענין קרבן ציבור.

ב

יוסיף לפלפל אי מצינו לפרש בדברי מ"ד זה – דלא היתה הטבילה בשבת

אמנם, עדיין יש לפלפל בכ"ז אי קושיא זו במקומה או לאו. דהנה, ברמב"ן עה"ת (משפטים שם, א'¹⁴) פי' דברי ר' יוסי ב"ר יהודה "בו ביום נעשו כל המעשים" – "כלומר בו ביום לאחר מתן תורה", היינו בשביעי בסיון [וזהו לשיטתו (וכ"כ בעוד מפרשים (ראב"ע) שם ויתרו כ, כא), רשב"ם, אברבנאל ועוד משפטים שם]¹⁵) שהפרשיות (דיתרו ומשפטים) נאמרו על הסדר, והדינים דפרשת משפטים נאמרו ביום מ"ת אחרי עשה"ד, ובו ביום אמרו ישראל "כל אשר דבר ה' נעשה" (משפטים שם, ג), וביום המחרת (בשביעי בסיון) – "וישכם (משה) בבקר ויבן מזבח גו' ויזבחו גו' ויקח ספר הברית גו' ויאמרו גו' נעשה ונשמע ויקח משה את הדם ויזרוק על העם גו'" (שם, ד ואילך)].

איברא, דבמדרש לקח טוב (יתרו יט, ט'¹⁶) מפורש שהדיעה ד"כל אלו המעשים בו ביום נעשו", היינו בבוקר יום מ"ת קודם עשרת הדברות¹⁷, וכן היא פשוטת הפירוש של דברי ר' יוסי "בו ביום נעשו", שמשמעו ביום הידוע (והרי לא נזכר בכל ההמשך דדברי המכילתא שם – היום שלאחרי מ"ת).

מיהו אולי יש ליישב הקושיא בדרך אחרת, דבפשוטת י"ל שר' יוסי ב"ר יהודה (במכילתא) אזיל לשיטת המכילתא במקום אחר (בשלה טז, א'¹⁸) שששי בסיון חל בששי בשבת (וכן מפורש בפרקי דר"א (רפמ"ו)¹⁹ שמ"ת הי' ביום ששי בשבת) – ולא כשיטת הש"ס (דלכו"ע בשבת ניתנה תורה).

אבל גם זה אינו, דבמדרש לקח טוב שם אשכחן להדיא "שבת קבלו עשרת הדברות . . והשכים משה בבקר ובנה מזבח כו' שלא קיבלו ישראל את התורה אלא ע"י טבילה

(9) וראה סדר עולם ספ"ה.

(10) וראה לקמן בפנים ריש ס"ג.

(11) וראה תו"ש שצויין בהערה 16.

(12) ובתו"ש שם מוסיף שהקרבנות היו בגדר קרבן ציבור (שזמנו קבוע). ע"ש. ולהעיר מלשון הרמב"ם שם ה"ג "וקרבן שנאמר. . ויעלו עולות על ידי כל ישראל הקריבום".

(13) וראה תו"ש שם הטעם שהותר לבנות מזבח

בשבת.

(14) וראה גם פי' "זה ינחמנו" למכילתא על אתר.

(15) וראה גם תיב"ע שם.

(16) ע"ש באורך. – וראה תו"ש משפטים שם במילואים סכ"ז.

(17) כ"ה בלקח טוב שם. וראה מרכבת המשנה על המכילתא שם. ואכ"מ.

(18) וראה גם שבת פז, סע"א.

(19) וראה שם פמ"א וברד"ל שם (אות לה).

[וכמסופר על הבעל-שם-טוב הק', שפעם היה עם תלמידיו בשדה, ואמר להם לעמוד בעיגול, וכל אחד יניח ידו על כתף חברו. כשעשו כן, ראו לפתע אנשים רבים מתפללים כשהם עטופים בטליתות ועטורים בתפילין. הסביר להם הבעש"ט, שבמקום זה התפללו יהודים לפני יותר משלש מאות שנה. והוסיף ואמר: מה שראיתם אינן התפלות עצמן, שכן התפלות עלו למעלה. אלא שמכל דבר שבקדושה נעשה רושם, וזהו רושם אותיות התפלה].

ובאותיות פשוטות: הקב"ה ברא את העולם, עולם גשמי וחומרי, מהדומם, הצומח, החי והמדבר. והכל ניתן לידי האדם, לעשות מן הגשמי – רוחני. וכפירוש הידוע על הכתוב: "השמים שמים לה', והארץ נתן לבני אדם" – שהארץ נתן לבני אדם להעלותה ולנשאה לדרגת שמים. ואכן ניתנה לאדם האפשרות לקחת עור בהמה ולעשות ממנו בתים לפרשיות התפילין. או קלף לכתוב עליו ספר-תורה וכיו"ב, שעיי"ז מעלה הוא את העור, ומקדש אותו לה'. שאז נעשה אותו עור למהות חדשה, ל"חפצא של קדושה".

והנה מכיון שמאז מתן-תורה, קדושת התורה והמצוה חודרת את חפצי העולם, באופן שגם לאחרי שהסתיים השימוש בו לצורך מצוה, נשאר החפץ עם קדושת המצוה – קבעו חכמינו ז"ל שחפץ שהשתמשו בו לצורך מצוה, יש להשתמש בו שוב לקיום מצוה נוספת. שכן החפץ נתקדש כבר, וממילא מוטב להשתמש דוקא בו לקיום עוד מצוה.

וכפי שמצינו (ברכות לט, ב): "רב אמי ורב אסי, כי הוה מתרמי להו ריפתא (פת) דערובא, (שערבו בו אתמול ערובי חצרות – רש"י) מברכין עליה המוציא להם מן הארץ (בסעודת שבת). אמרי: הואיל ואיתעביד ביה מצוה חדא נעביד בה מצוה אחריתי".

ודוגמתו מצינו גם במצות אחרות, וכמבואר בשו"ע אדמו"ר הזקן (הלכות פסח סי' תמ"ו סי"ב): "יש נוהגין לשרוף את החמץ בערבה שחבטו אותה בהושענה רבה, לפי שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת נכון לעשות בה מצוה אחרת. ויש נוהגין לעשות היסק מערבות הלולב בפי התנור בשעת אפיית המצות".

זאת בניגוד לחפצי העולם שהשתמשו בהם האבות לצורך קיום מצות. שעל אף שבאותה שעה נתקיימה על-ידם המצוה, אבל לאחרי פעולת המצוה נשאר החפץ במהותו הקודמת בלי כל שינוי, למרות המצוה שנעשתה בו.

והנה עם היות אשר גשמיות העולם קולט ו'סופג' בתוכו את קול התורה והתפלה, אין הדבר נגלה אלינו בזמננו זה. ואילו לעתיד לבוא, כאשר יקויים הכתוב: "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר", יתגלה גם איך שכל מעשינו ועבודתנו נקלטו בגשמיות העולם, והובילו את העולם למטרת בריאתו – "דירה לו יתברך בתחתונים".

ובנוגע לפועל: בד בבד עם גודל הכח והזכות שניתנה לנו, לחדור את גשמיות העולם עם קדושת התורה והמצות, מוטל עלינו גם כן האחריות בזה – לנצל כח זה ככל האפשרי.

וכדבריו הנוקבים של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע (נעתק ב"היום יום" לט"ו אדר):

בקשר ללעתיד לבוא נאמר (הבוקר ב, יא) "אכן מקור תועק וכפים מעין יעננה". עתה מחריש ה'דומם', אך יבוא זמן בנילוים שבעתיד והדומם יתחיל לדבר, לספר, ויבוא כמרוניא לאדם: מדוע דרכת עלי בלא לחשוב או לדבר דברי תורה?!

האדמה עליה דורכים ממתינה אלפי שנים מאז ששת ימי בראשית שתדרוך שם כף רגלו של יהודי, שני יהודים, וישוחחו בדברי תורה.

והרי, בעמדנו על סף הגאולה, הרי זה מעורר אותנו פי כמה "צו אריינכאפן" ולנצל הזדמנות-פז זו, לדומם ולקדש את גשמיות וחומריות העולם, ככל היותר, ברגעים האחרונים של הגלות. כך שבכוא הגאולה, בקרוב ממש, לא יהא מקום לטענת ה"דומם", כי-אם להיפך, ה"דומם" יודה לאדם, על כך ששיתף אותו במילוי מטרת בריאתו – "לעשות לו יתברך דירה בתחתונים".

יה"ר שנזכה לזה תיכף ומיד ממש ובעגלא דידן, אכ"ר.

בלא טבילה" וילפינן מיני' לגירות דורות. וכן הביא הרמב"ם ברפ"ג מהל' איסורי ביאה: בג' דברים נכנסו ישראל לברית במילה וטבילה וקרבת . . . וכן לדורות כשירצה העכו"ם להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן כו'. ע"כ.

ולכאורה יש תמיהה רבה בגירות ישראל זו, הנהגה במכילתא (יתרו יט, י) אשכחן גבי "וישלח את נערי בני ישראל . . . ויקח משה את הדם גוי" דס"פ משפטים, דלדעת ר' יוסי ברבי יהודה "בו ביום נעשו כל המעשים"⁵, שבפשוט "בו ביום" היינו ביום דמתן תורה⁶, היינו דאיהו ס"ל שבו היתה טבילת בני" (והרצאת דמים)⁷, ושוב צ"ע לדידי' כיצד הותרו ישראל לטבול⁸ לשם גירות ביום זה, הלא כבר גרסינן בשבת (פו, סע"ב)⁹ דל"כולי עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל", והלכה פסוקה היא ברמב"ם (הל' איסור"ב שם ה"י¹⁰) ושו"ע (יו"ד סרס"ח ס"ד) שאין מטבילין גר בשבת (כדעת ר' יוסי ביבמות שם (מו, ב)). וכבר נצטוו על שבת במורה (שבת פז, ריש ע"ב. ירושלמי ביצה פ"ב ה"א. רש"י בשלח טו, כה. משפטים כד, ג. ואתחנן ה, יב) או באלוש (ירושלמי ביצה שם. סדר עולם פ"ה. ועוד).

ועיי' בב"ח לטיו"ד (שם ד"ה וכל עניניו קרוב לסופו) שתמה על הרי"ף רא"ש וטור, שהשמיטו דין איסור טבילת גר בשבת, וכתב שס"ל שאין בזה משום תיקוני גברא כיון ד"נראה כמיקר" (כהא דביצה (יח, סע"א) לענין היתר טבילה מטומאה בשבת. ולא ס"ל להב"ח כחילוק התוס' (ד"ה תקוני ביבמות שם) בין טבילת גירות לטבילת טהרה, דבטבילת גר אין שייך לומר "נראה כמיקר". עיי"ש), ומסיים הב"ח שכ"כ בסמ"ג בשם בה"ג שמותר לכתחילה להטביל גר בשבת. ולדבריו אכן לא קשיא ולא מידי, אבל עצ"ע טובא לפי פסק הרמב"ם והשו"ע דאין מטבילין בשבת, כנ"ל.

בסמיכות להזאה [משא"כ לפמ"ש הרמב"ם (כנ"ל הערה 3) שנלמד מ"וקדשתם גוי' וכבסו גוי", שזה ה' ביום ד' וביום ה' (מכילתא יתרו שם) – לא היתה הטבילה בשבת*].
ובכל אופן, גם את"ל שהטבילה היתה לפני"ז, סו"ס נכנסו לברית ב"אותו יום" שאז הייתה "הרצאת דם"* (ובתוס' שם – עיי' "הזאה". ע"ש), ויש בזה משום "תיקוני גברא" (ראה לקמן סעיף ג).

(8) להעיר מחיי חת"ס לשבת פו, א (ד"ה ומסוגיא זו).

(4) כ"ה בשטמ"ק (כבקרא). ובגמ' לפנינו "חצי הדם" (כלשון הכתוב שם, ו).

(5) משא"כ לת"ק התם ה' כ"ז בחמישי בסיון, שאז בנה משה מזבח והקריב הקרבנות וזרק הדמים כו' (וכן מובא בש"ס במס' שבת (פח, א. וראה גם חגיגה ו, א וברש"י שם ד"ה ישנה (ותוד"ה ר"ע – שם ע"ב)), וכ"כ רש"י בפירושו על התורה (משפטים כד, ד. וראה גם רש"י יתרו יט, א)).

(6) עיין בזה עוד לקמן ס"ב.

(7) דכיון שהטבילה היתה "כדי לקבל הזאה" (תוד"ה דאין הזאה – יבמות שם), מסתבר שהיתה

* לכאורה י"ל שהרמב"ם ס"ל להלכה שהפרשה דס"פ משפטים, נאמרה לאחר מ"ת (כפשוטו הכתובים. וראה אברבנאל שם דכ"ה שיטת חכמי הספרדים), ואז ה' (הרצאת הדם ו)גמר הגירות (וראה לקמן ס"ה). אבל בפיה"מ (שצוין לעיל הערה 2), ש(גם) הקרבן ה' קודם מ"ת. וראה פי' ר"א בן הרמב"ם משפטים שם. ואכ"מ.

הטעם דאיסור טבילת גר בשבת לא הי' שייך בגירות ישראל במ"ת

יוכיח דאיכא למ"ד דטבילת ישראל היתה בשבת / יפלפל באיסור טבילת גר שבת - דלכאורה איתא שפיר גם בטבילת ישראל קודם קבלת התורה / יחדש יסוד בגדר דין "קבלת מצוות" דגר, ועפ"ז יחלק שפיר בין גיור לדורות לכניסת האומה לגדר ישראל בעת מ"ת

א

יקשה אמ"ד דטבילת גירות דישאל היתה כיום מ"ת, מהא דקיי"ל דאין מטבילין גר בשבת ידועה סוגיית הש"ס ביבמות (מו, א-ב) דיציאת בני ישראל מכלל בני נח וכניסתם תחת כנפי השכינה היתה בגדר גירות. ובש"ס כריתות (ט, רע"א) איתא¹, גבי כניסתם לברית במתן תורה, ד"לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם (קרבן) . . מילה דכתיב (יהושע ה, ה) כי מולים היו כל העם היוצאים² . . הרצאת דמים דכתיב (משפטים כד, ה) וישלח את נערי בני ישראל . . טבילה מנלן דכתיב (שם, ה)³ ויקח משה את הדם⁴ ויזרק על העם ואין הזאה

(1) וראה תנחומא ס"פ ויגש. פרש"י שם. מו, כח.
(2) וכ"ה ברש"י עה"ת (משפטים כד, ו).
(3) "א"נ מהכא (יחזקאל טז, ו) ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך גוי" (כריתות שם).
(4) וכ"ה ברש"י דלהלן בפנים "מילה היתה במצרים שנאמר (בא יב, מח) וכל ערל לא יאכל בו" (וראה גם פיה"מ שלו בהקדמה לסדר קדשים).
(5) וכבר שקוי"ט במעשה רוקח לרמב"ם שם (ועוד) בטעם שלא הביא הרמב"ם הכתוב שהובא בש"ס. ואכ"מ.

עיונים וביאורים קצרים

שתי הלחם - יש מהם לאישים

איתא בזהר (ח"ב קפג, ב) ד"ביומא דשבועות... מקרבין חמץ לאתוקדא על מדבחא ומקרבין תריין נהמין אחרינן כחדא וחמץ אתוקדא בינייהו בנורא דמדבחא ולא יכול לשלטאה ולנזקא לון לישראל כו".

והדבר פלא, שהרי שתי הלחם דשבועות נאכלים לכהנים ואין בהם למזבח, וכדאיתא במשנה מנחות (עד, ב). ולא עוד אלא שהמעלה מהם ע"ג המזבח עובר בלא תעשה (מנחות נו, ב). וכבר עמדו קמאי על מאמר הזוהר זה (ראה: שער הגלגולים בסופו (הובא בהגהות הנדפסות על גליון הזוהר), מקדש מלך, אור החמה, מטפחת ספרים, הגהות החד"א שעל גליון הזוהר ועוד).

ולפענ"ד אפשר לומר בלשון הזוהר דתוקד על מדבחא, שהוא ממש ע"ד מ"ש במנחות (נו, ב) דשתי הלחם יש מהם לאשים, עד שיש בהם חיוב דכל שממנו לאשים הרי הוא בכל תקטירו.

ואף ששתה"ל עצמן אין קריבין ע"ג המזבח וכנ"ל, הרי חלבי כבשי עצרת הבאים עמהן ובגינם כגוף שתה"ל נחשבים, וכמ"ש שם בפירש"י. ולכן ג"כ דין שיריים על שתה"ל.

ונמצא חלוק שבועות מכל השנה כולה, דבכל השנה כל המנחות באות מצה וגם שירי המנחות אסרה תורה להחמיץ (מנחות פ"ה משנה א-ב). משא"כ בחה"ש דשתה"ל חמץ דוקא תאפינה וחלבי הכבשים, דכגוף שתי לחמי חמץ דמי, אתו לאתוקדא על מדבחא.

[ואין להקשות דאם כן מהו החידוש דשבועות, הרי גם בכל השנה יש כנ"ל והם לחמי תורה שהם באים חמץ,

ואינה קושיא, דשאני לחמי תודה דאין שם קרבן מנחה עליהם, משא"כ שתה"ל (מנחות מ, ב ותוד"ה כל שם נב, ב). עוד זאת, והוא העיקר, דכבשים הבאים עם שתה"ל כגופם דמו וכנ"ל, ואמרינן נמי שאין הכבשים באים אלא בגין לחם (הוריות יג, א).

ולכן כשנשרפין חלבי הכבשים, ה"ז כאלו נשרף משתה"ל ע"ג המזבח, וכנ"ל דחשיבי שתה"ל יש מהן לאשים – מה שאין כל זה בתורה].

החילוק בין שעבוד לעבדות

על הפסוק "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים", פירש רש"י "אשר הוצאתיך מארץ מצרים – כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי".

ובפשטות, כוונת רש"י במ"ש "שתהיו משועבדים לי" היא, שזהו פירוש התיבות "אנכי ה' אלקיך", דהטעם שתלה הכתוב ענין קבלת מלכותו ית' (– אנכי ה' אלקיך) ביציאת מצרים הוא, לפי ש"כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי".

אמנם מזה שרש"י מציין בדיבור–המתחיל רק "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" ולא את תחילת הפסוק "אנכי ה' אלקיך" מוכח שבדבריו הוא בא לפרש את התיבות "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" (כידוע גודל הדיוק בפרש"י עה"ת וכמשנ"ת בריבוי מקומות). ולפ"ז צריך ביאור מהי כוונתו בדבריו.

ויש לומר:

רש"י למד בפסוק ש"אשר הוצאתיך מארץ מצרים", הוא חידוש וענין נוסף על "אנכי ה' אלקיך". וזה מה שבני ישראל צריכים להיות "משועבדים לי", זה שייך לחלק השני של הכתוב "אשר הוצאתיך מארץ מצרים".

ביאור הענין:

"אנכי ה' אלקיך" ענינו הוא קבלת עול מלכותו יתברך. והיינו כמו בני המדינה שבטלים אל המלך, כמו"כ בני"י מקבלים עליהם עול מלכותו ית'. אמנם "משועבדים לי", הוא הרבה יותר מאשר קבלת עול רגילה, שהרי מה שבני המדינה מקבלים עליהם עול המלך, אין זה מבטל את החפשויות שלהם לגמרי, שהרי המלך אינו יודע כלל מה נעשה בחייהם הפרטיים של עבדיו, ואין זה אלא שהם מתנהגים על פי חוקיו כפי מה שציוה, אבל במה שלא ציוה, בזה הוא ברשות עצמו להתנהג כחפצו.

משא"כ "שעבוד" פירושו, שהאדם אינו ברשות עצמו כלל וכלל, כי הוא משועבד בכל כולו, וכל רכושו וכל זמן שעומד לרשותו, הנה באמת אינו שלו אלא של אדונו. וזה עוד יותר מאשר עבד, שהרי עבודת העבד הוא לאותם המלאכות שעושה לאדונו, אבל בזמן

וגם, מכיון שמתן תורה הוא שהקב"ה נותן את התורה, ואין זה שהאדם מתייגע מעצמו לקבל את התורה, לכן אפשר להיות שהתורה לא תפעל על פנימיות נפש האדם.

וזהו תוכן ברכתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר - שקבלת התורה לא תהי' מתוך כפי', אלא בשמחה, וכאשר קבלת התורה תהי' בשמחה, אזי תהי' הקבלה גם בפנימיות.

החיבור בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה

בווהר הקדוש מבואר ד"שתי הלחם" קאי על תורה שבכתב ותורה שבע"פ (ראה זוהר ח"א (בהשמטות) רס, א).

יש לבאר זה בעבודת האדם לקונו:

הנה תורה שבע"פ עיקרה - הבנת האדם, וכפסק ההלכה דבתורה שבע"פ אם אינו מבין מה שלומד "אינו נחשב לימוד כלל" (הל' תלמוד תורה לאדמו"ר הזקן ספ"ב, ע"פ מג"א או"ח ס"ג סק"ב). משא"כ תושב"כ לא נתלבשה כ"כ בהבנת האדם, שהרי בלי הפירוש דתורה שבעל פה אי אפשר להבין תושב"כ לאשורה.

ולכן מקיימים מצות ת"ת גם בקריאת תושב"כ אפילו אם הקורא לא ידע מאי קאמר (הל' תלמוד תורה לאדמו"ר הזקן שם סוסי"ב).

והנה, כאשר האדם מתעסק בהבנת והשגת התורה עלול הוא לשכוח ח"ו מקדושת התורה, ולעסוק בה רק מפני העומק הטמון בה. אך זהו רק בלימוד תורה שבע"פ, שעיקרה הבנה. משא"כ בלימוד תורה שבכתב, מורגשת יותר קדושת התורה, והביטול לנותן התורה.

וזהו שמקריבים "שתי הלחם" המורה על שני חלקי התורה, כי יש לחבר את שני חלקי התורה, שגם ההבנה וההשגה של תושב"כ צריכה להיות חדורה בהביטול שבתורה שבכתב.

ולכן מקריבים שני כבשים ביחד עם "שתי הלחם" כי "כבש" מורה על ביטול, דכבשים "הם חלשים בטבעם... ומורגש בהם טבע הביטול" (לקוטי תורה לאדמו"ר הזקן פ' אמור לו, ריש ע"ב). ותוכן הקרבת שתי הלחם עם שני הכבשים הוא להחדיר את תנועת הביטול גם בתוך הבנת והשגת האדם.

קבלת התורה בשמחה ובפנימיות

כ"ק מו"ח אדמו"ר [מוהריי"ץ נ"ע] הי' נוהג לאחל בברכתו לקראת חג השבועות: "קבלת התורה בשמחה ובפנימיות".

יש לבאר בנוסח זה:

מתן תורה הייתה באופן ש"כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו כו" (שבת פח, א), ו"קבלוה באונס" (רש"י שם).

שאינן לו מלאכה מיוחדת לעשות, הרי הוא חפשי לעצמו, משא"כ שעבוד הוא שאינן לו שום זמן חופשי וכל כולו משועבד לאדונו.

וזהו כוונת רש"י בפירושו, ש"כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי" הוא פירוש על "אשר הוצאתיך מארץ מצרים", כיון ש"אנכי ה' אלקיך" הוא רק קבלת עול מלכותו ית', אבל כיון שהוא ית' הוציאנו ממצרים, ששם היינו משועבדים לפרעה, ושעבוד זה הי' באופן דעבודת פרך בדוגמת שעבוד הנ"ל, לכן מובן שהשייכות להקב"ה צריכה להיות באופן דומה – "כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי".

דרוש ואגדה

הקשר בין בניית מזבח למתן תורה

איתא בגמ' (שבת פח, א): "בשני (בסיון) עלה משה וירד, בשלישי עלה וירד כו', ברביעי עלה וירד, בחמישי בנה מזבח והקריב עליו קרבן".

ולכאורה יש לעיין, הרי בחמישי בסיון עשה משה גם דברים אחרים כמפורש בסוף פ' משפטים, וא"כ מדוע הובא כאן רק זה ש"בנה מזבח והקריב עליו קרבן"?

ויובן זה ע"פ הידוע (ראה לקוטי שיחות חט"ז עמ' 212 ואילך, וש"ג) שעיקר החידוש במתן תורה הוא שאז ניתן הכוח להמשיך קדושה גם בדברים גשמיים ובעניני העולם, שע"ז מבררים ומזככים ומעלים את העולם שיהי' מכון ומדור לשבתו ית', שזהו תכלית בריאת העולם הזה – ש"נתאוהו הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים" (ראה תנחומא נשא טז, ובארוכה תניא פל"ו).

וזהו מה שעיקר ההכנה למתן תורה בחמישי בסיון הי' בניית מזבח והקרבת קרבן, כי בזה רואים בגלוי את העלאת וזיכוך הדברים הגשמיים, שמאבנים גשמיות עושים מזבח לה', ובהמה גשמית נעשית קרבן לה'.

מדוע ישנו ישראל לפני קבלת התורה?

איתא במדרש (שיר השירים רבה פ"א, יב, ב) "ישנו להם ישראל כל אותו הלילה, לפי ששינה של עצרת עריבה והלילה קצרה כו' בא הקדוש ברוך הוא ומצאן שינים כו', והי' משה מעורר לישראל כו' הה"ד 'ויוצא משה את העם לקראת האלקים'".

ולכאורה הדבר תמוה ביותר, הרי ידועים דברי הר"ן (סוף פסחים) שבני ישראל ספרו את הימים והשתוקקו בכל לבם ונפשם לקבלת התורה, וא"כ איך אפשר שבליילה זו במקום להמתין בקוצר רוח ולהתכונן לקבלת התורה, הלכו לישון, ועד ששנתם ערבה להם?

ויש לבאר הדברים, דהנה ידוע שכאשר הנשמה נמצאת בגוף ה"ה מוגבלת בהשגות שיכולה להשיג. משא"כ בעת השינה כאשר מסתלקת מהגוף ועולה למעלה הרי יש ביכולתה להשיג השגות כאלו שא"א לה להשיגם כאשר הגוף ער (ראה מה שנתבאר בזה במאמר ד"ה בלילה ההוא ה'ית"ש סעיף א, ועוד).

ועפ"ז יש לפרש מה שישראל הלכו לישון בלילה ההוא, מפני שחשבו שאין הכנה מתאימה יותר לקבלת התורה מאשר שהנשמה תעלה למעלה ותשיג השגות נעלות לאין שיעור.

אך מ"מ נחשב זה כחטא לגבי ישראל. כי תכלית מתן תורה היא לפעול שגם בדברים תחתונים גשמיים ובענייני עולם הזה ישכון ויחדור אור הקדושה, וע"כ הגם שבעת השינה היו משיגים השגות נעלות, לא הי' להם להתנתק מהגוף ולהשיג השגות, כ"א לעבוד עם הגוף ולהעלותו ולזככו שאף הגוף יהי' כלי להשגות קדושות.

החילוק בין קבלת התורה בזמן מ"ת לקבלתה אח"כ

על הפסוק "ויתיצבו בתחתית ההר" (יתרו יט, יז) איתא בגמ' (שבת פח, א) "מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם . . מכאן מודעה רבה לאורייתא".

וידועה קושיית התוס', דלפ"ז לא קבלו עליהם בנ"י את התורה אלא מאונס, ואיך זה מתאים עם זה שהקדימו נעשה לנשמע, דמשמע שקבלוהו מרצון?

ויש לבאר זה בדרך הפנימיות:

הנה זה שאדם לא יקבל על עצמו עול התורה והמצוות הוא מפני שאינו מכיר באמת שרק התורה והמצוות הם תכלית הטוב, והיפך התורה והמצוות הוא תכלית הרע, ואם יכיר בטוב התורה והמצוות בוודאי יקבל על עצמו לקיימם.

לא תגנוב גו' לא תחמוד – הוא דווקא אם תמיד זוכר הוא שיסודם הוא אנכי ה"א, היינו, שגם ציוויים אלו הם ציוויים של הקב"ה, ולא ציווי השכל בלבד.

ואז רק אז לא יטה מן הדרך הישר, למרות כל פיתויי שכלו רצונו ותאוותיו, וילך לבטח דרכו בדרך שהתוותה לו תורת ה', המקיפה את כל חיי האדם מרגע הוולדו עד עזבו עולם זה, ומורה אותו דרך חיים מאושרים באושר נצחי ואמיתי.

החילוק בין עבודת העומר לעבודת שתי הלחם

תנן (מנחות סח, ב) "העומר הי' מתיר במדינה (לאכול החדש בכל המקומות. רע"ב) ושתי הלחם במקדש (שקודם שתי הלחם אין מביאין מנחה מתבואה חדשה. רע"ב)".

ויש לבאר זה בעבודת האדם לקונו:

בחג הפסח, זמן יציאת מצרים, מביאים עומר מן השעורים – מאכל בהמה. וזה מרמז על התחלת עבודת האדם, תיכף בצאתו ממצרים, כאשר הבהמה והרע שבנפשו עדיין בתקפו (ראה תניא פל"א), שאזי יש להקריב ה"בהמה" שבאדם (נפשו הבהמית) להשם, וצריך לזבוח יצרו ולכפותו לעבודתו יתברך.

ובהמשך להקרבת העומר באה עבודת ימי ספירת העומר, שבהם האדם מזוכך ומברר את מדותיו הרעות ומטהר את עצמו מזוהמתו, ש"צויתנו . . לספור ספירת העומר כדי לטהרנו מקליפותינו ומטומאתינו . . כדי שיטהרו . . מזוהמתם" (נוסח ה"יהי רצון" לאחרי ספירת העומר).

ואחרי גמר ספירת העומר, כאשר האדם סיים את עבודת זיכוך מדותיו הרעות, אזי מביאים שתי הלחם מחטים – מאכל אדם, כי מעתה הוא בדרגת "אדם", וקירובו לה' אינו רק ע"י עבודת הביטול ובירור ה"בהמה" שבו, אלא עבודתו היא העלאת וקירוב ה"אדם" שבו, הוא נפשו האלקית, ועלי' מחיל אל חיל בכחינות הקדושה.

וזהו שהעומר מתיר חדש להדיוט, ושתי הלחם – למזבח, כי עבודת זביחת ה"בהמה" שבאדם – העומר – היא ההקדמה שיוכל האדם ליהנות מהתבואה החדשה לצרכיו, כי ע"י זביחת ה"בהמה" שבו נקבע בלבו שלא ישתמש בעניני הגוף לצורך עצמו, כ"א התעסקותו ב"כל מעשיך" תהי' "לשם שמים" (אבות פ"ב מ"ב).

משא"כ עבודת "שתי הלחם" – שהיא עליית האדם בדרגות הקדושה גופא – אינה קשורה עם "תבואה" והתעסקות האדם בצרכיו, כ"א היא רק צורך גבוה, ומתיר חדש למזבח, והקדמה לעליית האדם מדרגא לדרגא בקדושה גופא.

החילוק בין "ירושה" "מכר" ו"מתנה"

בנוגע לנתינת התורה לישראל מצינו ג' לשונות: א. לשון ירושה. כמ"ש "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" (ברכה לג, ד). ב. לשון מכר. כמאמר רז"ל "אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורתיו כו'" (שמו"ר פל"ג, א). ג. לשון מתנה. כמאמר רז"ל "ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל כו' תורה כו'" (ברכות ה, א).

ויש לומר שבג' לשונות אלו מבואר ג' ענינים שונים שישנם בתורה:

א. ירושה אינה תלוי' במצב הירוש, דהרי גם "תינוק בן יום אחד כו' נוחל ומנחיל" (נדה מג, סע"ב). וכן הוא גם בתורה, ש"ירושה" היא לכאור"א מישראל, וכאור"א מישראל יש לו אות בתורה (מגלה עמוקות אופן קפ"ו).

ב. מכר הוא דבר שהקונה צריך לשלם תמורתו. ובתורה הוא חלק ההבנה שבתורה, שבא לאדם ע"י יגיעה, שהרי "לא יגעת ומצאת – אל תאמין" (מגילה ו, ב).

ג. במתנה שייך שלא יהי' המקבל שייך מצד מצבו לקבל מתנה זו, ומ"מ מצד חסדו של הנותן ניתנת לו המתנה (דלא כירושה שרק קרובי המוריש הם יורשיו). ובתורה הם הענינים שבתורה שמצד עצמם אין בכוח בשר ודם להשיגם, וזה שהאדם משיגם הוא רק בדרך מתנה מלמעלה.

וע"ד מאמר רז"ל "בתחילה הי' משה למד תורה ומשכחה עד שניתנה לו במתנה" (נדרים לח, א), כי כל בשר ודם הי' מוגבל בזה שיש בו ענין השכחה, וענין זה שהי' בכוח של משה לא לשכוח את התורה – הוא בגדר מתנה מלמעלה.

ההוראה מזה שגם לא תחמוד ולא תרצח הם מעשרת הדברות

עשרת הדברות מתחילים באנכי ה"א גו' ולא יהי' לך אלקים אחרים גו', ומסתיימים בלא תחמוד כל אשר לרעך.

זאת אומרת: כמו שחייבה תורה את האדם במצות שבין אדם למקום, כך מחייבתו בכמה ענינים שבין אדם לחברו. וכשם שהכל מודים שיש חובות בין האדם לחברו, כך כל בר שכל ישר, גם אחרי התבוננות קלה, מוכרח להודות בחובות האדם לבוראו.

אך, אימתי הנהגת האדם במצות שבינו לחברו כדבעי, בלי הטעי' של אהבת עצמו, ואימתי בטוח הוא שבכל מצב ובכל סביבה שיבוא לא יכשל בעבירה על כבוד את אביו גו'

והנה במעמד הר סיני עברו רק חמשים יום מיצי"מ, שהיתה ערות הארץ, במדות מושחתות וכו', וא"א הי' שבמשך זמן קצר כזה ישתנו מן הקצה אל הקצה להכיר שרק התורה היא חיינו. וזה שהקדימו נעשה לנשמע שהכירו במעלת התורה הי' מפני שמלמעלה "כפו עליהם" הכרה זו, ע"י שהושפע עליהם אור הכרת האמת, ועי"ז הרגישו ממש שהתורה והמצוות הם תכלית הטוב, אבל מצד שכלם ומהלך חייהם מצ"ע, עדיין לא הגיעו להכרה זו.

ולכן לאחרי מתן תורה "מודעה רבה לאורייתא" כי אף שקבלוה ברצון בזמן מ"ת לא הי' זה מצד שכלם כ"א בדרך מתנה מלמעלה, אבל לאחרי מ"ת כשלא הרגישו את הכרת האמת שהושפע עליהם בזמן מ"ת, נשאר שקיום התורה והמצוות עבודה גדולה וקשה היא.

עשרת הדברות - גם בעת העסק בעניני הרשות

לפני עשרת הדברות נאמר "וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר". וידוע התמי', הרי לאמר פירושו לומר לאחרים, ומכיון שכל בנ"י היו במתן תורה, ואפי' הנשמות של דורות הבאים (כדאי' בשמו"ר כח, ו) מה שייך כאן "לאמר" "לאמר לאחרים"? ותי' הרב המגיד ממעזריטש:

"לאמר" כאן מרמז על ה"עשרה מאמרות שבהן נברא העולם" (אבות פ"ה מ"א), ופירוש וידבר גו' לאמר הוא, לקשר את ה"וידבר" – עשרת הדברות עם ה"לאמר" – ה"עשרה מאמרות".

פירוש:

בעבודת האדם יש שני מצבים. יש זמן שבו הוא עסוק כולו בלימוד התורה – עשרת הדברות, ויש זמן שבו עסוק הוא ראשו ורובו בדברי הרשות (המותרים ע"פ תורה) – עשרה מאמרות שבהן נברא העולם.

ויכול להיות הו"א אצל האדם, שבעת עסקו בדברי הרשות, 'מנותק' הוא מלימוד התורה, ויכול הוא לסדר דרך חייו שלא ע"פ השקפת התורה.

וזה פירוש "וידבר גו' לאמר" שגם בעת עסקו בדברי הרשות – עשרה מאמרות, יהי' קשור לעשרת הדברות, ע"י שגם אז דרך חייו יהי' ע"פ השקפת התורה.

החילוק בין "על לאו לאו" ו"על לאו הן"

על הפסוק (יתרו כ, א) "וידבר אלוקים את כל הדברים האלה לאמר" איתא במכילתא "מלמד שהיו אומרים על הן הן ועל לאו לאו. דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, על הן הן ועל לאו הן".

ויש לפרש פלוגתא זו בדרך החסידות:

במצוות התורה ישנם שני פרטים: א. בקיום המצוות מקיימים רצון הבורא ית', וכל ברכת המצוות כולן "אשר קדשנו במצוותיו וצונו". ב. ע"י כל מצוה מברר ומזכך חלק אחר בגופו ונשמתו, וכדאי' בזה"ק (ח"א קע, ב) דרמ"ח מ"ע הן כנגד רמ"ח איברים ושס"ה מצוות ל"ת הן כנגד שס"ה גידים, כי בכל מצוה ה"ה מזכך אבר וגיד אחר שבגופו.

והנה, בענין זיכוך האדם שע"י קיום המצוות, יש חילוק בין מ"ע למצוות ל"ת. דמ"ע תוכנם שע"י קיומם ה"ה מזכך ומעלה את האבר השייך למצוה זו, אך מל"ת תוכנם דאיסורים אלו יש בהם רע כו', ולכן צריך להזהר שלא להכשל בהן כדי שלא יוריד ויפגום את החלק בגופו ובנשמתו השייך למל"ת זו.

אך בענין קיום רצון הבורא הרי כל המצוות שוות הן. דהן כשמקיים מ"ע והן כשאינו עובר על מל"ת, תוכן שניהם הוא שע"י ה"ה מקיים רצון וציווי השי"ת.

ובזה פליגי ר"י ור"ע. לדעת ר"י ראו בני"מ במ"ת שתומ"צ מזככים ומעלים את האדם, ולכן ענו "על הן הן" – שבמ"ע ראו את הטוב וענין החיובי שפועל באדם, ו"על לאו לאו" – שראו את הרע והענין שלילי שיש במל"ת.

אך ר"ע ס"ל שגם על מ"ע וגם על מצוות ל"ת ענו "הן". כי בעת מ"ת הי' נרגש שיסוד ותוכן כל המצוות הוא שמוכן ומזומן לקיים רצון הבורא בכל אופן שתהי', הן לקיים מצוותיו והן שלא לעבור עליהן ח"ו.

מדוע "אנכי – לשון מצרי"?

איתא בילקוט שמעוני (יתרו כ, ב) ש"אנכי – לשון מצרי". ולכאורה הדבר תמוה ביותר: הרי בעשרת הדברות כלולות כל מצוות התורה (ראה רש"י שמות כד, יב. זה"ב צ, ב). ובעשרת הדברות עצמן הרי אנכי כולל רמ"ח מ"ע ו"לא יהי' לך גו"י" כולל שס"ה ל"ת (ראה של"ה ר"פ יתרו. ספר התניא פ"ט). ויתרה מכך מבואר בזה"ק הקדוש (ח"ב פה, ב) ש"כל אינון פקודי אורייתא כו' כלילן בהאי מלה", שכל מצוות התורה נכללים בתיבת "אנכי".

ולאחרי כ"ז הנה "אנכי – לשון מצרי", שהתיבה הכי נעלית היא בלשון האומה השפלה ביותר, המכונה בכתוב "ערות הארץ" (מקץ מב, ט. וראה קה"ר פ"א, ד) !?

וי"ל הביאור בזה:

אמרו חז"ל (שבת פח, ב) שכשביקשו מלאכי השרת שתינתן להם התורה ולא לנו, אמר להם משה רבינו "למצרים ירדתם?". והיינו, שהתורה נתנה דווקא למקום שבבחי' "מצרים" ושפל ביותר.

דאף שע"י התורה יכולים לעלות בעילוי אחר עילוי, אך לא בשביל זה נתנה תורה. כ"א כדי שגם מקומות כאלו שמצ"ע הם בבחי' "מצרים" ו"ערות הארץ", יתבררו ויתעלו בכוח התורה, עד שגם הם יהיו מכוון ומדורר לקדושתו של הקב"ה.

ולכן "אנכי לשון מצרי" להראות שעיקר ויסוד כל התורה הוא להעלות ולזכך גם "לשון מצרי".

מדוע "לא הי' לו בת קול"?

על הפסוק (ואתחנן ה, יט) "קול גדול ולא יסף", אמרו חז"ל (שמות רבה פ' יתרו) "שלא הי' לו בת קול". ולכאורה צ"ב, מהי המעלה הגדולה בכך שלקול דמתן תורה לא הי' בת קול? ובפרט לפי הידוע דקוב"ה לא עביד ניסא למגנא, וא"כ יש לעיין מדוע הוצרכו לנס זה?

ויש לבאר זה ע"פ המבואר בזה"ק (ראה תניא פל"ו), דהגילוי האלוקי שהי' בשעת מתן תורה, הוא מעין הגילוי שיהי' לעת"ל, שאז יתגלה אור הקדושה בתכלית הגילוי ללא כל לבוש וצמצום, ואפי' דברים גשמיים ותחתונים לא יעלימו ויסתירו על הבורא, אלא גם בהם תחדור הקדושה ויתגלה על ידם, וכמאמר הכתוב "ונגלה כבוד ה', וראו כל בשר יחדיו, כי פי ה' דיבר" (ישעי' מ, ה).

והנה טבע הקול הוא, שכשהוא מגיע ומכה באיזה דבר גשמי נוצר וחוזר ממנו הד, אך באם נספג הקול בדבר הגשמי הנה אז לא תהי' בת קול.

ועפ"י יובן מה שבקול דמתן תורה לא הי' בת קול, שזהו משום שהגילוי הי' באופן כזה דלא רק שהגשמי לא העלים והסתיר על אור הקדושה, אלא גם שאור הקדושה "הקול" דמ"ת, חדר ונספג בגשמי עצמו, ולכן לא הי' לו בת קול.